

СТВОРІТЬ РУХ

«Ми повинні взяти оленя! Ми повинні!»

Так каже чотирирічна Лейлош, кричачи й наголошуючи на тому, що ми просто *мусимо* помістити уявного оленя на безмежно велике задне сидіння нашого уявного автомобіля, уже заповненого кількома іншими тваринами, включно з динозавром, якого нам, на щастя, вдалося врятувати від замерзання. Ми їдемо з Льюїсбурга, колись успішного фермерського містечка, розташованого за дев'яносто сім кілометрів на північ від Гаррисберга, штат Пенсильванія, у будинок її бабусі в Стамбулі, щоб завезти качку з *Lego*, яку ми зібрали, а потім приготували в мініатюрній печі. Лейлош мружиться від уявного вітру й видає страшні зимові звуки під час нашої важкої подорожі: «Ооууууувооууу!» Час від часу вона заглядає збоку, щоб переконатися, що я в усе це повністю поринула. Задоволена силою моєї уяви, Лейлош повертається назад, щоб заспокоїти наших пасажирів: «Не бійтеся. Ми скоро будемо в бабусі. Сьогодні ми не повинні йти в школу».

У менш захопливому паралельному всесвіті їй доведеться за п'ятнадцять хвилин іти в дитячий садок, а мені за годину читати лекцію в Бакнеллському університеті про «зростання популізму» та мій роман «Час німих лебедів» (*The Time of Mute*

Swans), який частково стосується того, як Туреччина стала ідеальним прикладом для цієї теми. На таке мене вмовила Сезі, мати Лейлош і моя давня подруга, яка викладає в Бакнеллі і вважає, що американські академічні кола мають почути про турецький досвід та одержати попередження про пізніші етапи президентства Трампа. Тому тепер настав час припинити вчити Лейлош «цілуватися як риба» і повернутися до моєї ролі в реальному житті: витати, як янгол із горном на картині Бройгеля Старшого «Падіння бунтівних янголів»¹, щоб сполохати людей, які ловлять гав. Сезі далі дивиться на свій годинник. Однак ні Лейлош, ні я не бажаємо виходити з уявного автомобіля й у деякому сенсі її причини не менш політичні, ніж мої.

Сезі — фортепіаністка й фахівчиня з музичних інструментів вісімнадцятого та дев'ятнадцятого століть. Лейлош, імовірно, думає, що всі мами грають Шопена на старих піаніно, щоб змусити своїх дочок їсти сніданок. Безсумнівно, для неї не так уже й незвично, що її батько — антрополог, який періодично відвідує корінні племена у тропічних лісах Амазонки. Її школа, дитячий садок для дітей, чий батьки працюють в університеті, — безпечний прихисток для нащадків космополітичних науковців в американському містечку, де повно таких дітей, як Лейлош: вони говорять принаймні двома мовами, регулярно подорожують між континентами й перебувають у блаженному невіданні про те, що нормальне для них — це насправді геть не пересічне.

«Вона колись любила ходити в школу», — каже Сезі. Однак віднедавна ранки сповнені криками «Ні, мамо! Ні!»

¹ На картині Пітера Бройгеля Старшого «Падіння бунтівних янголів» (1562) зображено сцену з Об'явлення Івана Богослова, у якій Архангел Михаїл скидає змія на землю. Власне, йдеться про боротьбу між Богом та Дияволом, і янголи з горном угорі полотна символізують світлі сили Добра.

Коли Лейлош тримається за двері нашої уявної машини, відмовляючись іти в школу, її мати пояснює, що таке нове ставлення, як і багато інших незручностей у США, почалося після того, як Трамп прийшов до влади. У цьому полягають політичні неприємності чотирирічної Лейлош.

Уранці після виборів Лейлош приїхала в школу зі своєю матір'ю. Троє вчительок чекали біля дверей, узявшись руки в боки й показуючи нові дошкульні посмішки. «Здавалося, ніби вони наказували нам “змиритися з цим”! — каже Сесі. — Усі вони — прихильники Трампа, які піклуються про дітей виборців Берні або Гіллари¹. Відтоді напруга поступово зростає й тепер впливає на дітей». Сесі зупиняється, щоб знайти правильні слова: «Ці люди, вони раптово змінилися, ніби стали іншим видом».

Є таке аргентинське прислів'я: «Мале місто — то велике пекло». Особливо це стосується сучасного світу, адже феномен зростання популізму має багато спільного з провінцією. Часто саме в малих містах люди вперше постають перед цим суспільним і політичним потоком. Проте вони не зможуть описати його так старанно, як політичні аналітики. Навіть якщо вони це зроблять, їхні занепокоєння залишаться непочутими. Мобілізаційний наратив нового політичного напрямку живиться провінційними уявленнями про життя та світ, уявленнями, які сприймають як занадто архаїчні, щоб їх могли зрозуміти космополіти. Невеликі тривожні зміни у провінціях можуть здатися неістотними у великих містах, де спостереження за сусідами — це забута звичка. Тож, тільки після того як у провінціях відчули

¹ Ідеться про опонентів Доналда Трампа у президентських перегонах 2016 року — представників Демократичної партії Берні Сандерса та Гіллари Клінтон.

правий популізм, його діагностували політичні аналітики й великі медіа.

Сезі наводить мені більше прикладів того, як загальне ставлення людей одне до одного в її містечку змінилося після перемоги Трампа, — прикладів, які могли б здатися незначними для народу з мегаполіса: показово посміхатися, коли *ліберальні науковці* заходять у місцеві ресторани, або не знімати плакатів «Зробімо Америку знову великою»¹ з будинків навіть через місяці після виборів. Подаючи дедалі більше прикладів, Сезі наче намагається описати дивний запах: «Здається, ніби воно вже давно там було, тихо кипіло, а перемога Трампа активізувала щось, якісь темні сили випущені назовні».

На Заході щось справді випустили. У деяких країнах невидимий газ, позбавлений запаху, переміщується з провінцій у великі міста — газ, утворений з образ. *Аромат кінця* шириться повітрям. Шириться поголос. *Справжній народ* рушає з малих міст у великі, щоб нарешті мати шанс бути *капітанами своїх душ*². Нічого не залишиться без змін, кажуть вони. Виникає нове *ми*. Те *ми*, яке, напевно, не включає вас —

¹ Передвиборче гасло Доналда Трампа у президентській кампанії 2016 року.

² Авторка цитує останній рядок із відомого вірша англійського поета й видавця Вільяма Ернста Генлі «Нескорений» (1875). Ці слова неодноразово використовували політичні та громадські діячі різних країн: 1941 року їх перефразував у промові перед Палатою Громад прем'єр-міністр Великої Британії Вінстон Черчилль, а Нельсон Мандела, відомий правозахисник, борець з апартеїдом і майбутній президент Південно-Африканської Республіки, читав їх іншим в'язням, перебуваючи в тюрмі на острові Роббенаяланд. Крім того, строфа, у якій міститься поданий рядок, відсилає читача до Євангелія від Матвія, зокрема до слів «Увійходьте тісними ворітьми, бо просторі ворота й широка дорога, що веде до погибелі, і нею багато-хто ходять. Бо тісні ті ворота, і вузька та дорога, що веде до життя, і мало таких, що знаходять її! Стережіться фальшивих пророків, що приходять до вас ув одежі овечій, а всередині хижі вовки» (переклад Івана Огієнка).